

ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ТОРГІВЛІ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ СЕЛА

Розглядаються гострі проблеми сучасного розвитку села і сільських територій. Обґрунтовано шляхи активізації ролі торгівлі в процесах соціально-економічного розвитку села.

Ключові слова: торгівля, соціально-економічний розвиток, село сільська місцевість, соціальна сфера, економічний уклад.

STRENGTHENING THE ROLE OF TRADE IN SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF RURAL

We consider the acute problems of modern development of villages and rural areas. The ways to revive the role of trade in the process of socio-economic development of the village.

Keywords: trade, socio-economic development, rural village, social, economical way.

Актуальність проблем розвитку села зумовлено відсутністю фундаментальних теорій сільського розвитку, невизначеністю перспектив і стійкими тенденціями деградації сільських територій. З цих причин в останні роки складні теоретичні і науково-прикладні проблеми розвитку села і його інфраструктурного забезпечення опинилися в центрі наукових дискусій.

В роботах відомих вчених-дослідників соціально-економічних проблем села: Андрійчука В. Г., Апопія В. В., Балабанова П. Ю., Гайдуцького П. І., Кириленко І. Г., Лупенко Ю. Ю., Маліка М. Й., Осташко Т. О., Пасхавера Б. И, Прокопи І. М., Саблука П. Г. обґрунтована низка фундаментальних стратегій розвитку господарського, економічного, соціального сфер села. Разом з тим, проблеми активізації ролі торгівлі у вирішенні соціальних проблем села малорозроблені.

Метою даної роботи є аналіз тенденцій розвитку торгівлі в сільській місцевості і підвищення її ролі у соціальному розвитку села.

Основний зміст дослідження. Соціально-економічний розвиток села – процес широко масштабний і багатогранний. Для нього характерні такі важливі аспекти як формування повноцінного життєвого середовища, соціальної інфраструктури, проведення дійової демографічної політики, розширення сфери зайнятості, задоволення матеріальних, соціальних та соціально-культурних потреб населення.

Проте, відрив соціальних відносин від економічних реформ суттєво ускладнили гострі проблеми соціального розвитку села.

Суть основних соціальних проблем полягає у:

- руйнації способу сільського життя;
- втраті селом спроможності до відтворення демографічного потенціалу;
- високодинамічному погіршенні соціальних характеристик людського капіталу;
- звуженні сфери трудової зайнятості і зростанні безробіття;

- міграції сільського населення, головним чином, за кордон;
- зниженні рівня реальних доходів і соціальних гарантій;
- “ерозії” житлового фонду і соціальної інфраструктури;
- погіршенні добробуту і рівня соціального обслуговування.

Отже, сучасні соціальні проблеми розвитку села надзвичайно складні і масштабні. Йдеться вже не про соціальну перебудову села, а про його соціальне відродження на якісно нових суспільно-політичних і соціально-економічних засадах.

Для вирішення соціально-економічних проблем розвитку села поряд з іншими факторами повинен бути використаний потужний потенціал торгівлі, зосереджуючи його на трьох основних напрямках.

Перший напрямок – покращення умов життя і розвиток соціальної інфраструктури є найбільш актуальним, оскільки саме тут перехрещуються складні проблеми життєвого середовища, соціального обслуговування і соціального захисту сільського населення, у вирішенні яких активну роль повинна відігравати торгівля.

Другий напрямок – забезпечення потреб сільського населення в товарах і послугах передбачає вирішення завдань, пов'язаних з різким підвищенням рівня якості життя селян, задоволенням матеріальних та соціально-культурних потреб.

Третій напрямок – це денатуралізація доходів сільського населення, яка передбачає створення системи закупівель продукції, вирощеної в господарствах населення або отриманої у вигляді натуроплати.

Перераховані завдання торгівлі органічно пов'язані з реалізацією основної функції торгівлі – задоволенням потреб населення в товарах і послугах. Тому зростаючу роль і значення торгівлі в соціальному відродженні села необхідно розглядати ширше, з позицій суспільних інтересів, нових тенденцій і критеріїв, із врахуванням досягнень цивілізованих країн.

Суть нового підходу полягає у системній стратегічній єдності розвитку елементів соціальної, аграрної та інших суміжних сфер, підпорядкованих інтересам села і селянства. Такий розвиток повинен базуватися на сучасних теоріях і концепціях розвитку села, комплексних програмах, соціальних стандартах і нормативах.

Програмні засади розвитку торгівлі в сільській місцевості з позицій нової теорії сільського розвитку вимагають перегляду уявлень про функції і завдання торгівлі, теоретичних положень відносно її цілей, а також підходів щодо територіальної дислокації об'єктів торгівлі, асортиментної політики та якості обслуговування.

Критичний науковий аналіз стану торгівлі в сільській місцевості виявив не тільки диспропорції і деформації, але й прогресуючі негативні тенденції, які не узгоджуються з критеріями теорії сільського розвитку (табл.1).

продажу товарів і послуг з відповідними умовами і показниками в містах.

Таким чином стає очевидним, що при нинішньому стані і тенденціях розвитку торгівлі на селі, розраховувати на результати і динаміку суттєвого покращення торговельного і побутового обслуговування сільського населення в межах кількісних і якісних параметрів нової аграрної політики і стратегії сільського розвитку неможливо. Потрібні фундаментальні концептуальні підходи, які б сприяли формуванню ефективної торговельної політики для соціально-економічного розвитку села. Йдеться, насамперед, про концептуальні положення формування сільського ринку.

Сільський ринок як категорія являє собою окрему сферу прояву і реалізації сукупності соціально-економічних відносин, які виникають між суб'єктами ринку з приводу товарно-грошового обміну у формі купівлі-продажу в сільській міс-

Таблиця 1

Основні показники і тенденції розвитку торгівлі в сільській місцевості

(2010 р.)

Основні показники	Од. виміру	Значення показника	Тенденція
Кількість магазинів	тис.од.	13,4	Скорочення \approx 2 тис. од. в рік
Частка торговельних площ в загальних торговельних площах України	%	27,9	Скорочення
Забезпеченість сільського населення торговельними площами	м ² на 10000 населення	663	Скорочення
Рівень забезпеченості відносно середнього показника по Україні	%	35,9	Збереження тенденції суттєвого відставання
Кількість сільських населень без об'єктів торгівлі	од.	6800	Збільшення за рахунок малих (до 200. чол.) поселень
Роздрібний товарооборот	млрд.грн.	23,3	Повільно зростає
Частка в загальному товарообороті України	%	8,6	Знижується через низькі (у 2 рази) темпи розвитку
Товарооборот на одну особу	грн./рік	1680	Зростання повільне
Розрив відносно товарообороту на одну особу в містах	рази	-4,8	Стабільне
Співвідношення продовольчих і непродовольчих товарів в товарообороті: - по Україні - в торгівлі на селі	%	39:61	Стабільно при оптимальному співвідношенні 40:60

* Розрахунки автора

Аналіз даних табл.1 показує, що на 10 сільських поселень приходить не більше 7 магазинів і кіосків. Близько 25% сільських поселень не мають об'єктів торгівлі. Товарооборот в сільській місцевості становить лише 8,6% загального обсягу по Україні, при тому що на селі проживає близько третини населення країни. Значний розрив спостерігається між забезпеченістю міського і сільського населення торговельними площами (близько 2 разів), товарооборотом на одну людину (близько 5 разів). Між тим, одне з головних завдань розвитку торгівлі на селі полягає у тому, щоб наблизити, а з часом і вирівняти умови торговельного обслуговування і відносні показники

цевості. **Сутнісні характеристики сільського ринку розкриті, головним чином, в наукових працях дослідників кооперативної торгівлі.**

Виокремлення сільського ринку як територіально-просторового зумовлено його суттєвими особливостями і характерними рисами. Зокрема:

- сільський ринок товарів та послуг охоплює широкий соціально- різnorodний контингент споживачів (14,9 млн.чоловік), зосереджений у більш, ніж 28 тис. сільських населених пунктах;

- до контингенту споживачів відносяться також не менше 5,4 млн. домогосподарств, 80 тис. соціальних об'єктів, які функціонують на селі;

- об'єктами купівлі-продажу на сільському ринку є товари і послуги, які мають певні особливості, тобто відповідають характеру сільської праці і способу життя сільського населення;

- обмеженість і нестійкість платоспроможного попиту, який обумовлений низькими доходами сільського населення, сезонним характером виробництва і високим ступенем ризику;

- значна територіальна розосередженість об'єктів інфраструктурного забезпечення (68 тис.од.), їх розміри, спеціалізація відповідно до типу сільського поселення;

- специфічні форми і методи торговельного обслуговування, економічні механізми і форми господарювання, методи позиціонування суб'єктів ринку і реалізації конкурентних переваг в умовах обмеженої конкуренції.

Слід окремо підкреслити, що сільський ринок має також особливу мету функціонування в інтересах селянства, села і сільського господарства. Глибока специфіка і особлива мета функціонування сільського ринку вимагає специфічної законодавчо-нормативної бази, організаційних форм, фінансово-економічних важелів регулювання, схем координації і управління.

Таким чином, назріла об'єктивна необхідність самостійного узгодженого розвитку сільського ринку з його основними пріоритетами і у взаємодії з аграрним ринком.

Висновок. Внутрішня торгівля володіє значним потенціалом і досвідом ефективного функціонування в сільській місцевості та участі у перебудові соціально-економічних основ села.

На сучасному етапі роль торгівлі у соціально-економічних перетвореннях на селі зростає, при цьому діяльність торгівлі, її вплив на багатоаспектні проблеми села носить безсистемний і деформований характер. Фундаментальним і концептуальним підходом активізації ролі торгівлі на системних засадах є формування сільського ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. "Стратегічні орієнтири розвитку аграрного сектору України до 2020 року" //Економіка АПК. – 2012 №10. – С.7-15.

2. Малік М. Й. Інституціональні засади і розвиток соціального капіталу в аграрній сфері.

3. Апопій В. В. Внутрішня торгівля та АПК України: ефективність взаємодії: монографія / Апопій В. В. – Львів: Видавництво ЛКА, 2007. –368 с.

4. Система регулювання внутрішньої торгівлі України: Монографія / [за ред. В. Апопій, І. Копича] – К: Академвидав, 2012. – 424 с.

5. Апопій В. В. Ринки в системі внутрішньої торгівлі України: монографія / [за ред. д.е.н. проф. Апопій В. В.]. – Львів: Вид-во ЛКА, 2012.– 416 с.